

12.10.2022
ONSDAGSSERIEN³
MUSIKHUSET KL 19.00

VÅR GÄST BRETT DEAN 1/4

NICHOLAS COLLON
DIRIGENT

LAWRENCE POWER
VIOLA

15

Brett Dean: *Testament* 14 min

Brett Dean: *Violakonsert* 22 min
I Fragment
II Pursuit
III Veiled and Mysterious

PAUS 20 MIN

Ludwig van Beethoven:
Symfoni nr 5 c-moll op. 67

31 min

I Allegro con brio

II Andante con moto

III Scherzo: Allegro

IV Allegro

KAMMARMUSIK I SENA KVÄLLEN börjar i Konsertsalen efter en paus på ca 10 minuter. Publiken ombeds ta plats på parketten för att lyssna till kammarmusiken. Platserna är onummerade..

KAMMARMUSIK I SENA KVÄLLEN: KAIJA SAARIAHO 70 ÅR

Kaija Saariaho:

16 min

Six Japanese Gardens

I Tenju-an Garden of Nanzen-ji Temple

II Many Pleasures (Garden of the Kinkaku-ji)

III Dry Mountain Stream

IV Rock Garden of Ryōjan-ji

V Moss Garden of the Saiho-ji

VI Stone Bridges

Naoki Yasuda, slagverk

16

*Paus ca kl. 19.50. Konserten slutar ca kl. 20.55.
Den sena kammarmusiken slutar ca kl. 21.25. Sänds direkt i Yle Radio 1
och på Yle Arenan samt med fördröjning på Yle Tema & Fem kl. 20.*

BRETT DEAN: TESTAMENT

Det s.k. Heiligenstadt-testamentet, som Beethoven skrev i oktober 1802, vittnar om den djupa förtvivlan han drabbades av vid den tiden. Bakgrunden till de erfarenheter som rubbade Beethovens själsfrid var den smärtsamma insikten om hans nedsatta hörsel och förestående dövhet.

Då Brett Dean (f. 1961) började komponera ett verk som beställts av violasektionen i Berlins filharmoniker, inspirerades han av tankarna i Heiligenstadt-testamentet. Samtidigt drog han sig till minnes de många gripande upplevelser som han varit med om, då han spelade musik av Beethoven med dessa samma musiker. Så tillkom *Testament* (2002) för 12 violor, som Dean senare omarrangerade för Tasmaniens symfoniorkester i en version för en klassisk orkester från Beethovens tid.

I början av verket färgas texturen och klangvärlden av en nyckfull karaktär som skapas av ovanliga spelstilar. Stråkspelarna

har utöver en sedvanlig stråke en annan stråke som helt saknar harts i taglet. På detta sätt uppkommer ett särpräglat skört ljud som hörs med nöd och näppe. Klangen präglas av flageoletter, mikrointervall och genomblåsningar på blåsinstrumenten. Enligt Dean presenteras i första delen verkets centrala material som om det hördes genom en slöja eller förvrängts av en hörapparat.

Verket börjar med lätt dallrande stämningar i scherzostil, jämnar ut sig så småningom och sedan följer en cantilena för flöjt. Mitt i den anande och stillastående stämningen börjar det höras lån ur den långsamma satsen i Beethovens första *Razumovskijkvartett* (F-dur op. 59/1). Ett aktivt slutavsnitt (med beteckningen "Fast & Ferocious") får plötsligt kraftigt utlopp, presenterar verkets material i mera avancerad form och ger verket en verkningsfull, rytmiskt slagkraftig kulmen.

17

BRETT DEAN: VIOLAKONSERT

Då en kompositör skriver en konsert inte bara för sitt eget instrument utan även uttryckligen för att spela den själv, kan man förvänta sig ett speciellt personligt grepp i musiken. Då utforskar tonsättaren i verket inte bara sitt instrument utan även sitt eget förhållande till instrumentet och samtidigt sig själv.

En dylik mångdimensionell utgångspunkt för både tonsättare och exekutör har enligt Brett Dean hans violakonsert (2004). Enligt honom erbjöd komponerandet av konserten ett tillfälle att begrunda "sitt förhållande till detta märkligt sköna, i någon

mån gåtfulla instrument som han valt". Att komponera konserten för eget bruk sporrande samtidigt honom att befria sig från alla sådana yttre impulser som är typiska för de flesta av hans verk. Härmed har konserten ingen beskrivande rubrik utan ett genrenamn.

Den korta första satsen "Fragment" introducerar verkets huvudmotiv och instrumentala färgelement. Den målar en skör och hemlighetsfull stämning över vilken violans klart klingande melodilinjetecknar sig.

Första satsens finstämda stämning bryts, då mellersta satsen "Pursuit" börjar. Den är en kantig och fartfylld musik med tät puls, där solisten och orkestern för en intensiv inbördes kamp i den anda som antyds av namnet "Pursuit", alltså klappjakt. En hemlighetsfull och skör mellanperiod övergår i en kadens för solisten, som snarare får karaktären av en dramaturgiskt laddad monolog än en virtuos scen. Därefter återkommer en passionerad rusning som för satsen till ett plötsligt slut.

Den avslutande satsen "Veiled and Mysterious" börjar i öde och stillastående

stämningar. Mitt i det överkliga klangliga landskapet uppenbarar sig violan med en melodi som Dean kallar för klagosång (Klagelied). Musiken tilltar småningom, tillspetsas dramatiskt och når sin kulmen i en storslaget kraftfull höjdpunkt för orkestern. I slutet råder en obeständig stämning, då klarinetterna och det engelska hornet ackompanjerar violans sista, allt skörare repliker.

LUDWIG VAN BEETHOVEN: SYMFONI NR 5 C-MOLL OP. 67, "ÖDESSYMFONIN"

Ludwig van Beethovens (1770–1827) symfoniska revolution bröt ut på riktigt i och med tredje symfonin (Eroica 1803), där han utvidgade både sin uttrycksskala och sitt formtänkande. I femte symfonin bytte de revolutionära dragen i riktning och började koncentrera materialet och komprimera uttrycket. Verkets berömda inledande motiv – tre korta och en lång ton – bildar ett slags genetisk kod, som i någon form finns med i alla satser i symfonin.

Symfonins första sats har ett tätt koncentrerat och dramatiskt innehåll. "Ödesmotiv", verkets effektfulla inledning, är ytterst knapphändig som tematisk grodd samtidigt som det är laddat. Det är inte bara så att det lämpar sig ytterst väl att bearbetas som motiv utan det rent av kräver det. Det mera sångbara sidotemat blir bara en förbigående suck och ödesrytmen pulserar stillsamt och i dess bakgrund.

Den långsamma satsen är aktivare än vanligt och på sina håll i de långsammare avsnitten utvecklar den en sällsam, ståtlig prakt. Också i denna sats finns ödesmotivet med men i mera dold form än i de övriga satserna.

Tredje satsen har scherzots position men med sina ömsom hemlighetsfulla, ömsom trotsiga stämningar är den långt ifrån Beethovens traditionella scherzostil. Ett energiskt fugato som startas av cellorna och basarna bildar en effektfull kontrast och förebådar finalens segervissa lösning, men satsens slut smyger sig in i hemlighetsfulla, förväntansfulla stämningar, ur vilka musiken växer och utan paus övergår direkt in i finalens ståtliga början.

C-dur har förebådats i symfonin redan i repriserna av första satsens sidotema, liksom även i andra satsens kulmen och i scherzots triodel, men i finalen bryter tonarten ut med en alldeles ny titanisk kraft. Mitt i finalens segerfest dyker en anstrykning av scherzot upp och betonar det intima sambandet mellan de två sista satserna och påminner ytterligare en gång om kampens mörka motkrafter. Slutritualen laddar Beethoven upp med ett upprepat jubel, som han kanske överdriver något men på riktigt hänförd av sin seger.

KAIJA SAARIAHO: SIX JAPANESE GARDENS

Sommaren 1993 arbetade Kaija Saariaho (f. 1952) två och en halv månad i Tokyo vid centret för datormusik och musikteknologi. Då tog hon även tillfället i akt och besökte Kyoto, där hon blev förtjust i stadens trädgårdar. Hon har berättat, att hon speciellt beundrade hur känsligt planerade de var, hur man använt sig av olika material som sand, stenar och mossor. Hon upplevde också ett samband mellan utformandet av trädgårdarna och den musikaliska dramaturgin.

Före sin resa hade Saariaho beslutat skriva ett verk för slagverk och nu förenades intrycken hon fått i Kyotos trädgårdar med detta projekt. Det är inte egentligen fråga om verk som beskriver trädgårdar utan snarare om att i musiken utnyttja de impulser som trädgårdarna gav. *Six Japanese Gardens* för slagverk och elektronik komponerades år 1994. Senare tillägnade Saariaho verket till minnet av den japanske mästerekompositören Tōru Takemitsu som avled år 1996.

Verket omfattar sex satser med varierande stämning som uppkallats efter olika trädgårdar i Kyoto. I första satsen presenteras några av verkets viktigaste instrument och här är det rytmiska elementet som enklast. I de följande satserna (Kinkaku-jin eller den gyllene paviljongens trädgård samt Dry Mountain Stream) blir rytmiken mera varierande och får ofta en tätare puls.

Mest spöklig och grövst är stämningen i den fjärde satsen i Ryōan-ji-templets sten-trädgård och mest känslig är den i femte satsen i Saihō-ji-templets mossträdgård. Den avslutande satsen Stone Bridges får med sina levande och varierande rytmfigurer ett "finalliknade" uttryck.

Kimmo Korhonen

NICHOLAS COLLON

Britten Nicholas Collon hör till den yngre generationens mest efterfrågade och uppskattade dirigenter. I augusti 2021 tillträdde han som den nionde chefsdirigenten för Radions symfoniorkester och blev därmed den förste icke finländaren i denna position.

En viktig del i Collons programplanering för RSO utgörs av ett urval tematon-sättare som varierar från en säsong till en annan. Under spelåret 2022-23 är de György Ligeti, Outi Tarkiainen och Sergej Rachmaninov. Därtill har han inbjudit Brett Dean till tonsättargäst för RSO. Collon dirigerar RSO:s säsongskonserter och därutöver orkestrernas utländska gästspel på Proms i London med Pekka Kuusisto som solist och i Estland och Tyskland med Hilary Hahn.

Collon är även chefsdirigent för den brittiska kammarorkestern Aurora Orchestra som han grundade år 2004. Han har arbetat med Residentie-orkestern i Haag sedan år 2016. Först delade han posten som huvuddirigent (principal conductor) med Jan Willem de Vriend och 2018–2021 fick han hela ansvaret som chefsdirigent. Sedan hösten 2017 har han även varit förste gästdirigent för Gürzenich-Orchester Köln.

Collon har gästdirigerat ett flertal berömda orkestrar: utöver de brittiska topporkestrarna bl.a. Deutsches Sympho-

nie-Orchester Berlin, Tonhalle-orkestern i Zürich, Ensemble InterContemporain, Europeiska kammarorkestern, Oslo-Filharmonien, Franska nationalorkestern, Metropolitan-symfoniorkestern i Tokyo och Torontos symfoniorkester.

Collon har en bred repertoar och har även arbetat som operadirigent. Han har dirigerat över 200 nya verk, bland dem många uruppföranden och premiärer av kompositörer som bl.a. Unsuk Chin, Philip Glass, Colin Matthews, Nico Muhly, Olivier Messiaen, Krzysztof Penderecki och Judith Weir.

Under säsongen 2021–22 spelade Collon in musik med RSO av Sibelius, Thomas Adès och Lotta Wennäkoski. Bland hans skivinspelningar med Aurora Orchestra vann *Road Trip* (Ives, Copland, Adams och Muhly) år 2015 priset Echo Klassik i serien Klassik ohne Grenzen. Aurora Orchestras första utgåva för Deutsche Grammophon var den 2020 utkomna skivan *Music of the Spheres* (Mozart, Max Richter, Adès, Dowland/Muhly och Bowie). Han har därtill spelat in bl.a. Haydn, Ligeti, Britten och Delius samt med Hallé-orkestern ett flertal skivor med modern repertoar.

LAWRENCE POWER

Den brittiske violasten Lawrence Power har på 2000-talet blivit en av de mest uppskattade musikerna på sitt instrument. Hans genombrott fick ett lyft i och med segern i den internationella violatävlingen Primrose 1999. Han har fått beröm både för sin rika klang och helgjutna tolkningar samt för sin banbrytande repertoar.

Power har uppträtt som solist för många prestigefulla orkestrar, bl.a. Chicagos och Bostons symfoniorkestrar, Concertgebouw-orkesteren i Amsterdam, Bayeriska radioorkesteren samt de främsta brittiska orkestrarna. Power är även aktiv som kammarmusiker och uppträder ofta med bl.a. Nash Ensemble. Till hans kammarmusikaliska partners hör bland andra pianisten Simon Crawford-Phillips samt violinisterna Maxim Vengerov och Joshua Bell. Power är konstnärlig ledare för kammarmusikfesti-

valen West Wycombe, som han grundade år 2011.

Förutom för sin klassisk-romantiska repertoar är Power känd för sina aktiva insatser inom nutida musik. Han har uruppfört ett flertal verk som skrivits för honom av bland andra Penderecki, Neuwirth, Salonen, Turnage, Anderson, MacMillan, Adès och Hillborg. Han har spelat in musik av bl.a. Mozart och Brahms, Bartóks, Rószas, Waltons och Rubbras konserter, Hindemiths produktion för soloviola, Berlioz' *Harold i Italien* samt Erkki-Sven Tüürs *Illumination* med Tapiola Sinfonietta.

22

NAOKI YASUDA

Naoki Yasuda blev medlem i Radions symfoniorkester år 2014. Numera är han pukornas vicesämledare. Innan han flyttade till Finland arbetade han som stämledare för pukorna och slagverken i Hyogos orkester. Yasuda har spelat i ett flertal japanska och finländska orkestrar.

Yasuda inledde sina studier i slagverk i tolv års ålder och avlade sin slutexamen vid konsthögskolan i Kyoto. År 2009 fick han Aoyamapriset för unga musiker för sin solokonsertdebut i Kyoto. Som Aoyamas-

tiftelsens stipendiat har Yasuda studerat i Berlin, Wien och Stockholm under ledning av Wieland Welzer, Michael Vladoar samt John Kapenekas. Vid sidan av sin karriär som musiker har han undervisat vid konsthögskolan i Kyoto och hållit mästarkurser i Japan, Finland och Sydkorea.